

ВАЗОРАТИ ТАЪЛИМИ ОЛЇ ВА МИЁНАИ МАХСУСИ
РЕСПУБЛИКАИ ЎЗБЕКИСТОН

Ба рўйхат гирифта шуд.

№ БД – 5120100 – 3.17

«_____» _____ соли 2018

Вазорати таълими олї ва
миёнаи махсус

«_____» _____ соли 2018

ДАСТУРИ ТАЪЛИМЇ

аз фанни

УСЛУБИ ЭҶОДЇ

Соҳаи илм:	100 000	-Фанҳои гуманитарӣ ва санъат
Соҳаи таълим:	120 000	-Фанҳои гуманитарӣ
Шўъбаи ихтисос.	таълим, 5120100	-Филология ва омўзиши забонҳо (филологияи тоҷик)

Тошкент – 2018

Рўйхати дастурҳои фан дар асоси иловаи фармони Вазорати таълими олий ва миёнаи махсуси Республикаи Ўзбекистон «___» аз санаи «___» _____ соли 2018 тасдиқ карда шудааст.

Дастури таълимии мутобиқи баённомаи №_____ Шўрои мувофиқгардонии фаъолияти иттиҳодияи илмӣю услубии равишҳои таълими мактабҳои Олий ва миёнаи махсуси Республикаи Ўзбекистон маъқул карда шудааст.

Дастури таълимии фан дар Донишгоҳи давлатии Самарқанд таҳия гардидааст.

Мураттибон:

Д.Ҳазратқулиён Номзоди фанҳои филологӣ, муаллимаи ДДС

Муқарризон:

Ҷ.Ҳамроев –Доктори фанҳои филологӣ, профессори ДДС

С.Хўҷақулов – Номзоди фанҳои филологӣ, муаллими ДДС

Дастури таълимии фан дар чамъомади Шўрои илмӣю Донишгоҳи давлатии Самарқанд муҳокима гардида тавсия карда шудааст (баённомаи рақами ___ аз _____-и 2018).

I. Рӯзмаррагӣ ва нақши фан дар

таълими олии касбӣ

Фанни «Услуби эҷодӣ» ба мутахассисони ояндаи забону адабиёти тољик оид ба назарияи услуби эҷодӣ, омилҳои ташаккул, сифатҳои он, қорбасти услуби бадеӣ дар эҷодиёти шоирону адибон, услубҳои фардӣ умумӣ, умумият ва фардияти услуб дар қори нависандагону шоирон, масъалаи сабки эҷодӣ, нисбати сабк бо қамон ва мақон ва аз ин қабил масъалаҳои назарии адабиёт маълумот медиҳад. Инчунин, маълумоти мухтасар додан оид ба баъзе хусусиятҳои услубҳои нави эҷодӣ, ки бо таъсирпазирӣ аз адабиётҳои пешрафтаи ҷаҳон дар эҷодиёти эҷодқорони муосир истифода шудаанд, дар назар дошта шудааст. Ба ин восита донишљӯ метавонад ба муайян қардани услуби эҷодии шоирони муқтоз ва ҳамқамон қодир қардад.

II. Мақсад ва вазифаҳои фанни таълимӣ

Мақсад аз омӯзиши фанни «Услуби эҷодӣ» ба мутахассисони ояндаи забон ва адабиёти тољик дар қораи услуби эҷодӣ ва омилҳои субъективӣ ва объективӣ ташаккул ва инқишофи он маълумот додан, оид ба услубҳои дар адабиёти классикӣ маълумбуда, яъне реализм ва романтизм ва мақеи онҳо дар қори эҷодии адибони ақримӣнагӣ маълумот додан, инчунин доир ба баъзе услубҳои маълум дар адабиёти муосири ҷаҳонӣ ва мақеи онҳо дар адабиёти муосири тоҷик, малақаи таҳлили муқтақилонаи ақари бадеиро аз назари услубӣ дар донишҷӯён ташаккул додан мақсуб мешавад. Вазифаи фанни «Услуби эҷодӣ» аз инҳо иборат аст:

- Ба мутахассисони ояндаи забон ва адабиёти тоҷик дар қораи омилҳои ташаккули услуби гуногуни эҷодӣ ва тафовути байниҳамдигарии онҳо маълумот додан;
- Такмил додани малақаи донишҷӯ дар мавриди шинохт ва аз ҳам ҷудо қарда тавонистани услубҳои бадеии эҷодӣ;
- Донишҷӯёнро бо адабиёти илмии доир ба услубшиносӣ ва сабқшиносӣ навишташуда ошно қардан;
- Доир ба услубҳои нави эҷодӣ маълумот додан.

Талаботи асосӣ аз рӯи фанни таълимӣ: Донишҷӯён дар чараёни таълими фан бояд:

- дар бораи услуби эҷодӣ ва усулҳои омӯзиши он *тасаввур ҳосил намудан*;
- оиди қонуниятҳои ташаккул ва инкишофи сабку услуб дар эҷоӣи шоирону адибон *соҳиби дониши кофӣ гардидан*;
- **шинохтан** ва аз ҳам *фарқ карда тавонистани* услубҳои ҷудогона;
- доир ба услубҳои нави эҷодӣ *маълумоти муайяне доштан*;
- дар ҷараёни таълими адабиёти тоҷик услуби эҷодии ҳар як эҷодкорро *шарҳ дода тавонистан*;
- бо тадқиқоти илмӣ дар бораи услуби эҷодии шоиру адиби мухталиф анҷом ёфта комилан ошноӣ доштан ва дар фаъолияти касбӣ аз онҳо *самаранок истифода намудан*.
- дар бораи тадқиқи қиёсии осори адабӣ *малака ҳосил намудан*.

II. ҚИСМАТИ АСОСӢ

Модули I. Моҳияти истилоҳии услуб

Мавзӯи 1. Услуби эҷодӣ ва моҳияти он.

Маводи тадқиқ, усулҳои омӯзиш ва вазифаҳои фанни услуби эҷодӣ. Иртиботу ҳамбастагии фанни услуби эҷодӣ. Сифатҳои услуби эҷодӣ. Услуб - нишонаҳои хосаи мутафарриқ дар офариниши асари бадеӣ. Услуби фардӣ эҷодкор. Айнияти сабк ва услуб. Моҳияти истилоҳии сабк ва услуб дар адабиётшиносии умумфорсӣ. Сабк - қисмати таркибии услуб ва дар радифи услуб

Мавзӯи 2. Ҷанбаҳои объективӣ ва субъективии услуб.

Таъсири муҳити иҷтимоӣ, ҳодисаҳои сиёсӣ иҷтимоӣ давраи муайяни таърихӣ дар шакл гирифтани ҷанбаи объективии услуб. Аҳамияти тарбияти хонаводагӣ, саҳми муҳити оилавӣ, мутолиа, завқу малака, истеъдод дар ташаккули услуби субъективии эҷодкор.

Модули II. Навъҳои услуби эълодӣ

Мавзӯи 1. Услуби реалистӣ ва моҳияти он.

Корбасти услуби воқеънигорӣ дар адабиёти мумтози тоҷик. Навъҳои осори реалистӣ дар адабиёти бадеии тоҷик. Намунаҳои осори реалистии форсу тоҷик. Корбурди нодуруст аз методи эҷодии реалистӣ ва тасвири сатҳию яктарафаи воқеият - иллати коҳиши арзиши бадеии осори бадеии замони шӯравӣ.

Мавзӯи 2. Услуби романтикӣ ва моҳияти он.

Мавқеи романтизм дар адабиёти мумтози тоҷик. Мафҳумҳои «ҳақиқати воқеӣ» ва «ҳақиқати бадеӣ». Унсурҳои аввалдараҷа будани бофтаҳои ҳаёли ва ба онҳо тобеъ будани воқеият дар асарҳои бадеӣ. Сабабҳои мақоми аввалдараҷа касб намудани романтизм дар назми анъанавии тоҷик. Ашъори Ҳофиз ва масъалаи тасвирҳои романтикӣ дар онҳо.

Модули III. Услубҳои нави эълодӣ

Мавзӯи 1. Гароиш ба услубҳои нави эҷодӣ дар назми муосир.

Услубҳои нави эҷодӣ дар назми муосири тоҷик. Тасвирҳои сюрреалистӣ дар ҷамоаҳои Доро Наҷот ва Фарзонаи Хучандӣ.

Услубҳои психологизм, романтизм, ҳиссомезӣ. Таърифи ин услубҳои эҷодӣ ва корбасти онҳо дар шеърҳои шоирони муосири тоҷик. Хусусиятҳои услуби сюрреалистӣ ва нишонаҳои он дар шеърҳои шоирони шинохтаи тоҷик. Тасвирҳои бадеӣ дар шеърҳои Доро Наҷот ва омилҳои ба вучуд омадани онҳо.

Мавзӯи 2. Алоқамандии байни ҷараёнҳои адабӣ ва услубҳои бадеӣ. Масъалаи шакли шеър.

Таъсири байниҳамдигарии услуб ва ҷараёни адабӣ. Дар пораҳои шеърӣ муайян кардани услубҳои бадеӣ ва нишонаҳои ҷараёнҳои муайяни адабӣ. Шаклҳои шеърҳои муосири тоҷик ва номгузории онҳо.

Мавзӯи 3. Услуби ҳинҷоргурезӣ дар назми муосири тоҷик. Таҳлили

**намунаҳои ашъори шоирони муосири форсу тоҷик ва нишонаҳои
ҳинҷоргурезӣ дар назми онҳо.**

Ҳинҷоргурезӣ ва қолабшиканиҳо дар меъёрҳои назми тоҷикӣ ҳамчун падидаи навоарӣ дар шеър. Навъҳои ҳинҷоргурезиҳо дар шеъри муосири форсӣ. Намунаҳои қолабшиканиҳо дар шеъри муосири тоҷик.

**Мавзӯи 4. Услуби бостонгарой дар насри муосир. Насри Сотим
Улуғзода, Сорбон, Баҳманёр ва вижагиҳои онҳо.**

Инъикоси таърихи қадим дар осори адибони муосири тоҷик. Майл ба таърих ва бостонгарой дар эҷодиёти Улуғзода, Сорбон ва таъсири он ба сабку услуби асари бадеӣ. Вижагии услуб дар баъзе ҳикояҳои таърихии Баҳманёр (дар асоси ҳикояи «Нархи одам»). Таъсири мавзӯҳои таърихӣ дар назми Доро Наҷот ва таъсири он ба услуб ва сабки эҷодии шоир.

**III. Мавзӯҳои машғулоти амалӣ ва семинарӣ аз рӯи фанни
мазкур ба тарзи зерин қарор дорад:**

Дар чараёни таҳлили хусусияти осори бадеии шоирону адибони тоҷик ва таҳлили ҷиҳати услубии онҳо муайян мегардад, ки толибилмон дар чи савия аз маърузаҳо баҳра бардоштаанд. Ин собит менамояд, ки ягонагӣ ва пайвастагии ҳамешагии илму амал шартӣ нахустини донишандӯзӣ, вусъатёбии ҷаҳонбинӣ ва равнақи камоли маънавист. Ҳангоми машғулоти амалӣ ва семинарӣ ҷалб намудани диққати донишҷӯён ба ҷиҳатҳои хоса ва фарқкунандаи услуби бадеӣ дар қори эҷодии соҳибқаламони мухталиф, вижагиҳои сабку услуб дар осори онҳо, дар адабиёти муосири тоҷик падид омадани услубҳои нави эҷодӣ ва масъалаҳои амсоли ин дар назар дошта мешавад.

- Дар асоси намунаҳои лирикӣ муайян кардани сабки нигориши шоирони мумтоз. (Муқоисаи услуби эҷодии Саъдӣ ва Ҳофиз)
- Корбасти услуб дар «Гулистон»и Саъдии Шерозӣ (Таҳлил дар асоси пораҳои аз асар).
- Баррасии баъзе хусусиятҳои услубии осори С.Айнӣ (Дар асоси порчаҳои намунавӣ аз асарҳои адиб).

- Муайян кардани сабки эҷодии шоирони ҷавони муосири тоҷик дар асоси байтҳо ва пораҳои шеърӣ.
- Муайян кардани падидаҳои навоари услубӣ дар ҳикояҳои Баҳманёр. Таҳлили як ҳикоя.
- Гуногунанвоии услуб дар эҷодиёти баъзе аз шуарои муосир: муқоисаи сабки эҷодии Гулрухсор ва Фарзона.
- Муайян кардани хусусиятҳои сабк дар шеъри шоирони муосири самарқандӣ. (С. Кенча, А. Пирӯзӣ, Хоҷа, Асадуллоҳ, Парисо, Б.Убайдуллоҳ).
- Гузориши муҳаққиқони асримиёнагии форсу тоҷик доир ба масоили эҷодиву услубии асари бадеӣ.
- Омӯзиши масъалаҳои услубӣ дар осори назарии адабиётшиносони муосир.
- Раванди инкишофи назми муосири тоҷик.
- Баҳои муҳаққиқон ба ҷараёни инкишофи назми муосири тоҷик дар Ўзбекистон ва масъалаҳои услубӣ дар онҳо.

IV. Мавзӯҳои корҳои мустақилона.

1. Масъалаи тасвири бадеӣ дар ашъори Рӯдакӣ
2. Масъалаи тасвири бадеӣ дар ашъори Анварӣ
3. Вижагиҳои тасвири бадеӣ дар шеъри шоирони сабки хуросонӣ
4. Вижагиҳои мавзӯ дар шеъри шоирони асри X
5. Вижагиҳои шеъри шоирони сабки ироқӣ
6. Вижагиҳои тасвири бадеӣ дар шеъри шоирони сабки ҳиндӣ
7. Вижагиҳои шеъри шоирони сабки бозгашт: Маликушшуаро Баҳор
8. Вижагиҳои шеъри шоирони модернист
9. Масъалаи образ дар шеъри муосир
10. Образнокии суҳан гарави шаҳомат ва мондагории шеъри Ҳофиз
11. Масъалаи анъана ва навоарӣ дар системаи образҳои бадеӣ.

12. Масъалаи услуби эҷодӣ дар шеъри Лоиқ Шералӣ
13. Образҳои тоза ифодагари рӯҳи замон дар шеъри имрӯз.
14. Майл ба услубҳои нави эҷодӣ дар шеъри шоирони муосир.
15. Масъалаи услуби эҷодӣ дар шеъри Бозор Собир
16. Масъалаи услуби эҷодӣ дар шеъри Гулрухсор
17. Масъалаи услуби эҷодӣ дар шеъри Фарзона
18. Истифода аз сабки бедилӣ дар шеъри шоирони муосири тоҷик
19. Истифода аз сабки бедилӣ дар шеъри Гулрухсор
20. Иҷтимогароӣ яке аз сабабҳои навоарӣ дар мавзӯи шеъри муосир
21. Ба замон ва макон вобаста будани инкишофи сабк
22. Мавзӯҳои иҷтимоӣ дар ашъори шоирони маорифпарвар ва таҷаддудхоҳ

Кори курсӣ (лоихаи курсӣ) Аз рӯи фанни мазкур кори курсӣ ва ё лоихаи курсӣ пешниҳод нагардидааст. (Нақшаи таълимӣ илова карда мешавад).

Таъминоти услубӣ - методикӣ дастур

Дар ҷараёни таълими фанни мазкур истифода бурдани методҳои замонавӣ таълим, технологияҳои нави педагогӣ ва ахборот-коммуникационӣ дар назар дошта шудааст. Чунончи:

- дар маърузаҳо оиди мавзӯҳои мавриди баррасӣ доир ба услубҳои эҷодӣ ва анвои онҳо бо ёрдами таҷҳизоти компютери замонавӣ аз технологияҳои презентационӣ ва электронӣ - дидактикӣ истифода бурдан;
- дар ҷараёни гузаштани мавзӯҳои машғулоти амалӣ аз технологияҳои педагогии ҳучуми ақлӣ, фикркунии гурӯҳи васеъ истифода намудан;
- дар таълими мавзӯҳои мухталифи назарӣ оид ба сабкҳо, ҷараёни адабӣ ва услуби эҷодӣ ташкил намудани мусобиқаи гурӯҳҳои хурд, фикркунии гурӯҳӣ барин технологияҳои педагогӣ дар назар дошта мешавад.

VI. Адабиёти асосӣ ва иловагӣ, манбаъҳои ахбори электронӣ

Адабиёти асосӣ:

1. Абрамов Г.Л. Введение в литературоведение (Изд. 7-е, исп. и доп.). – Москва: Просвещение, 1979, - 352с.
2. Бобоев Ю. Эстетика ва қадамҳои насру назми тоҷик. – Д.: Адиб, 1988. – 608с.
3. Бобоева Т. Тасвир дар шеъри муосири тоҷик. – Хучанд, 2002.
4. Богданова О.В. Постмодернизм в контексте современной русской литературы. – СПб: Петерб. Гос. Ун-та, 2004
5. Белинский В.Г. Чанд мақола. – Душанбе: Нашрдавтоҷик, 1961. – 86с.
6. Давронов А. Пайванди замониҳо ва қисмати адабиёт. – Душанбе: Маориф, 1994.
7. Давронов С. Соҳти шеъри тоҷикӣ. – Душанбе: Ирфон, 1976. – 28с.
8. Зеҳнӣ Т. Санъати суҳан. – Душанбе: Маориф, 1992. – 304с.
9. Мирзозода Х. Образи бадеӣ чист? – Душанбе: Ирфон, 1976 22с.
10. Мукулмонӣ Р. Назарияи адабиёт. – Душанбе: Маориф, 1990. – 336с.
11. Мукулмонкулов Р. Анъана ва навоарӣ. – Душанбе: нашри УДТ, 1985. – 116с.
12. Насириддини Тӯсӣ. Меъёр-ул-ашъор (Таҳияи У. Тоир, М.Абдуллоев, Р.Ҷалол). – Душанбе: Ориёно, 1992. – 152с.
13. Носиров Ў. Иҷодкор шахс, бадиӣ услуб, автор образи. – Тошкент: Фан, 1986.
14. Саъдиев С. Мазмун ва шакли асари бадеӣ. – Душанбе: Ирфон, 1976. – 24с.
15. Сайфуллоев А. Мактаби Айни. – Душанбе: Ирфон, 1978.
16. Султонова И. Ёзувчи услубига доир. – Тошкент: Фан, 1973.
17. Худойбердиев Э. Адабиётшуносӣ кириш. – Тошкент: Ўқитувчи,

1995.

18. Шодиқулов Ҳ. Реализми танқидӣ. – Душанбе: Ирфон, 1975. – 24с.

19. Шуқуров М., Акбаров Ю. Анъана ва навоарӣ. – Душанбе: Ирфон

Адабиёти иловагӣ:

1. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Тошкент, “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 29 б.
2. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 47 б.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” ги ПФ-4947-сонли Фармони. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда
4. Абдуманнонов А. Нуқтаи назар. – Душанбе: Адиб, 1990. – 240с.
5. Афсаҳзод А. Пайванди қарнҳо. – Душанбе: Адиб, 1989. – 240с.
6. Акбаров Ю. Қисмати инсон ва қисмати шеър. – Душанбе, 1980. Асозода
7. Асозода Х. Адабиёти форсӣ ва се шоҳаи он. – Душанбе: Маориф, 1991. – 128с.
8. Бобоев Т. Адабиётшуносликка кириш курси бўйича ўқув – методик қўлланма. - Т.: Ўқитувчи, 1979.
9. Бақозода Ҷ. Ҷустуҷўҳои эҷодӣ дар насри тоҷик. – Душанбе: Ирфон, 1983. – 143с.
10. Белинский В.Г. Чанд мақола. – Душанбе: Нашрдавтоҷик, 1961. – 58с.
11. Бушмин А.С. Наука о литературе. – Москва: Современник, 1980. – 334с.

12. Воҳидов Э. Шоиру шеърӯ шуур. - Тошкент: Ёш гвардия, 1987.
13. Давронов А. Горизонты литературных связей. – Душанбе: Маориф, 2000.
14. Давронов С. Омӯзиши вазни шеъри тоҷикӣ. – Душанбе: Маориф, 1992. – 176с.
15. Ёқубов О. Излайман («Этюдлар» қисми). – Тошкент, 1972.
16. Зеҳнӣ Ф. Жанри соқинома дар адабиёти форсу тоҷики асрҳои XI-XV. (ҳозиркунандаи чоп Фарруха Зеҳнӣ). – Душанбе: Дониш, 1991, - 111с.
17. Мирзозода Х. Адабиёт аз нуқтаи назари ҳаёт: Маҷмӯаи мақолаҳо. – Д.: Ирфон, 1973.
18. Мусулмонқулов Р. Дарахти дӯстӣ биншон (Маҷмӯаи мақолаҳо). – Д.: Адиб, 1987. – 240с.
19. Мусулмонқулов Р. Асрори сухан. - Душанбе: Ирфон, 1980, - 152с.
20. Мухтор Шокир. Замон ва тарҷумон. – Душанбе: Адиб, 1989. – 208с.
21. Набиев А. Эҷодиёти бадеӣ, инсон ва замон. – Душанбе: Ирфон, 1983. – 144с.
22. Отахонова Х. Таҳаввули жанри достон дар назми муосири тоҷик. – Д.: Дониш, 1983. – 264с.
23. Сайфуллоев А. Фуруғи маънавият. – Душанбе, 1998.
24. Сайфуллоев А. Дӯстии халқҳо – дӯстии адабиётҳо. – Душанбе: Ирфон, 1975. – 224с.
25. Самад В. Тӯшаи ҳамдилӣ. – Душанбе: Адиб, 1989. – 208с.
26. Самад В. Пайвандҳои адабӣ чун омили муҳими инкишофи адабиёт. – Душанбе: Ирфон, 1976-22с.
27. Сайфиев Н. Достонсароии форсу тоҷик дар асри XIУ (қисми 1). – Душанбе, 1983.
28. Салимов Ю. Насри ривоятии форсу тоҷик. – Душанбе, 1981.
29. Сатторов А. Нуқтаи пайванд. – Душанбе, 1980.

30. Табаров С. Методи таҳлили асари бадеӣ. – Душанбе: Дониш, 1992. – 148с.
31. Шакурии Муҳаммадҷон Бухорӣ. Нигоҳе ба адабиёти тоҷикии садаи XX. – Душанбе: Пайванд, 2006.
32. Шукуров М. Хусусиятҳои ғоявию бадеии «Ёддоштҳо»-и устод С. Айни. – Душанбе: Дониш, 1966, саҳ. 58-153
33. Шукуров М. Ҳар сухан ҷоеву ҳар нукта мақоме дорад. – Душанбе, 1968.
34. Гаффаров Р. Устоди бузурги сухан. – Душанбе, 1978.
35. Қодирий А. Иҷод машаққати. – Тошкент, 1998.
36. Ҳакимов А. Шеър ва замон. – Душанбе: Ирфон, 1979. – 253с.
37. Ҳодизода Р. Аз Рӯдакӣ то имрӯз. – Душанбе: Адиб, 1988. – 288с.
38. Ҳусейнзода Ш. Гуфтор аз ганҷи сухан. – Душанбе: Ирфон, 1985. – 224 с.
39. Ҳоҷиаҳмедов А. Шеърӣ санъатлар ва мумтоз қофия. – Тошкент, 1998.